Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Кафедра історії України, археології
та спеціальних галузей історичних наук

"**ЗАТВЕРДЖУЮ**"
Завідувач кафедри
_____ І. С. Зуляк
"28" серпня 2026 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

# ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ І ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

**Рівень вищої освіти** другий (магістратура)
**Галузь знань** А Освіта
(шифр і назва галузі знань)
**Спеціальність** А 4 «Середня освіта»
(код і найменування спеціальності)
**Предметна спеціальність** А 4.03 «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)»
(код і найменування спеціальності)
**Освітня програма** «Середня освіта (Історія)»
(найменування освітньої програми)
**Мова навчання** українська

**2026-2027 навчальний рік**

Робоча програма навчальної дисципліни «ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ І ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ» для магістрантів освітньої програми «Середня освіта (Історія)» предметної спеціальності А 4.03 «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)» галузі знань А Освіта.

Розробник:

**І. П. Куций –** доктор історичних наук, професор кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук
Протокол № 1 від 28 серпня 2026 року

Завідувач кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук _____ І. С. Зуляк

## 1. Опис навчальної дисципліни

| | | |
|---|---|---|
| 1 | Освітня програма | «Середня освіта (Історія)» |
| 2 | Спеціальність | А 4 «Середня освіта» |
| 3 | Предметна спеціальність | А 4.03 «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)» |
| 4 | Галузь знань | А Освіта |
| 5 | Ступінь вищої освіти | Другий (магістратура) |
| 6 | Статус дисципліни | Обов’язкова |
| 7 | Мова навчання | Українська |
| 8 | Курс | 1 |
| 9 | Семестр | 1 |
| 10 | Кількість змістових модулів | 2 |
| 11 | Форма підсумкового контролю | екзамен |
| 12 | Обсяг дисципліни в кредитах ECTS | 5 кредитів |
| 13 | Загальна кількість годин | 150 |
| 14 | Аудиторні заняття (год.) | Денна форма – 60, заочна форма – 18 |
| 15 | Лекції (год.) | Денна форма – 30, заочна форма – 8 |
| 16 | Семінарські заняття (год.) | Денна форма – 30, заочна форма – 10 |
| 17 | Самостійна робота (год.) | Денна форма – 90, заочна форма – 132 |

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – **40** % до **60** %; для заочної форми навчання – **12** % до **88** %.

## 2. Мета та завдання навчальної дисципліни

**Мета курсу:** формування у здобувачів освіти цілісного системного розуміння теоретико-методологічних засад, інструментів та еволюції державної і суспільної політики пам'яті (меморіальної політики) в Україні в контексті європейських та світових трансформацій, а також розвиток критичного мислення щодо аналізу історичних дискурсів, конфліктів пам’яті та процесів націєтворення.

**Основні завдання курсу:**

- Ознайомити студентів із базовим понятійно-категоріальним апаратом (колективна пам'ять, місця пам'яті, політика історії, травматичний досвід, комеморація).
- Простежити еволюцію формування українського історичного наративу та практик пам'яті від періоду імперських імперативів і радянської тоталітарної монополії до державотворення незалежної України.
- Проаналізувати ключові етапи та віхи декомунізації, деколонізації та переосмислення радянського й імперського минулого.
- Дослідити інструменти та інституції реалізації політики пам'яті в Україні (робота Українського інституту національної пам'яті, музеєфікація, топонімічна політика, меморіальні календарні практики).
- Вивчити вплив політики пам'яті на формування національної ідентичності, суспільну солідарність та протидію гібридним інформаційним впливам (зокрема російській пропаганді).
- Розглянути складні та «болючі» сторінки українського минулого (конфлікти пам'яті, трагічні сторінки українсько-польських, українсько-єврейських та внутрішніх історичних дискусій) через призму діалогу й примирення.
- Оцінити вплив повномасштабної російсько-української війни на трансформацію сучасних меморіальних практик, формування культури пам'яті про полеглих та фіксацію новітньої історії.

## 3. Компетентності та результати навчання

Вивчення курсу «ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ І ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ» зорієнтоване на формування у здобувачів таких компетентностей:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу процесів та явищ в історії, механізмів та розуміння їх причинно-наслідкових зв’язків.

ЗК 2. Здатність формулювати нові проблеми в області історії, вибирати належні напрями та відповідні методи для їх розгляду; оволодіти методами та способами аналізу історичних подій та явищ. Здатність впровадження наукових досліджень у професійній та інноваційній діяльності, здатність генерувати нові ідеї.

ЗК 4. Уміння виявляти шанобливе ставлення до української національної культури, розуміти й цінувати культурне розмаїття та мультикультурність суспільства; здатність до усвідомленого вираження національної культурної ідентичності та творчої самореалізації (культурна компетентність).

ФК 1. Здатність забезпечувати здобуття освіти державною мовою; спілкуватися іноземною мовою; формувати та розвивати мовно-комунікативні уміння і навички учнів (мовно-комунікативна компетентність).
ФК 15. Здатність застосовувати знання, вміння і навички з галузі регіональної історії.
ФК 16. Здатність вивчати та аналізувати проблеми соціально-економічного розвитку, які зумовлені суспільно-історичним і культурним розвитком України.
ФК 17. Здатність добре розбиратися у сучасній суспільно-політичній ситуації з метою формування особистості з адекватною громадянською позицією, з'ясовувати небезпечні глобальні тенденції і глобальні проблеми розвитку людства та здійснювати пошуки шляхів їх подолання.
ФК 18. Здатність узагальнити засвоєні знання та сформовані вміння у процесі теоретичної та практичної підготовки під час підготовки та захисту магістерської роботи та формування професійних компетентностей у майбутній науково-дослідній роботі.

**Програмні результати навчання**

Вивчення навчальної дисципліни «ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ І ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ» забезпечує досягнення здобувачами таких результатів навчання:

ПРН 1. Вільне володіння державною мовою, що передбачає вміння комунікувати усно й письмово.
ПРН 3. Має глибокі знання з освітньої галузі/предмета та усвідомлює можливості їх інтеграції з іншими галузями/предметами; володіє методами формування в учнів цілісного уявлення про галузь/предмет на основі актуальних наукових досягнень; обізнаний із ключовими та предметними компетентностями, визначеними державним стандартом базової середньої освіти.
ПРН 16. Володіє науковими методами аналізу та обробки інформації; знає принципи самоорганізації в живій та неживій природі, а також закономірності еволюції, відтворення і розвитку систем біосфери і ноосфери; здатен рефлексувати над власною професійною діяльністю.
ПРН 18. Володіє навичками інформаційно-описової діяльності, систематизації даних, структурування та опису предметної сфери, зокрема вміє виокремлювати ключові категорії, поняття, персоналії, проблемні групи або окремі проблеми, систематизувати концепції, технології та методи їх розв'язання, вести власну базу даних, а також готувати наукові роботи, реферати тощо.
ПРН 19. Орієнтується в особливостях сучасної наукової історичної картини світу, її ключових проблемах і суперечностях; знає основні напрями та тенденції сучасного історичного дискурсу та його зв'язок із попередньою інтелектуальною

історією; усвідомлює значення історії, а також її пізнавальний і культурний потенціал.
ПРН 20. Володіє знаннями про вимоги до змістового наповнення освітнього середовища; здатен ефективно використовувати фізичний та інформаційний простори навчальних і інших приміщень закладу освіти як освітні ресурси.
ПРН 25. Вміє взаємодіяти з учасника освітнього процесу, щодо прийняття спільних рішень.
ПРН 26. Вміє роз'яснювати учасникам освітнього процесу роль оцінювання в навчальному поступі, його процедури та залучати здобувачів освіти до оцінювання, взаємодіяти зі здобувачами освіти та їхніми батьками та іншими учасниками освітнього процесу щодо планування подальшої освітньої траєкторії.

## 4. Передумови для вивчення навчальної дисципліни

Вивчення навчальної дисципліни базується на знаннях, уміннях і навичках, здобутих під час опанування обов'язкового компоненту **«Філософія науки»,** який закладає теоретичний і методологічний фундамент для опанування соціальних процесів у сфері історичної пам'яті. Курс **«Геополітичний вимір українства і засади громадянської освіти»** допомагає співставляти пам'яттєві стратегії із геополітичними засадами українського інтелектуальної еліти.

## 5. Програма навчальної дисципліни

### 5.1. Зміст навчальної дисципліни

### Змістовий модуль 1:
### Історична пам'ять як соціальний феномен

#### Лекція 1–2.
#### «Історична пам’ять» та «історична політика» як соціальні явища

Теоретичні підходи до змісту понять «історична пам’ять», «соціальна пам’ять», «політика пам’яті», «історична політика» тощо. Співвідношення між політикою історичної пам’яті та науково-історичними знаннями. Психоментальні механізми функціонування історичної пам’яті. Основні засади державної політики у сфері історичної пам’яті. «Український інститут національної пам’яті»: аналіз досвіду інституалізації державної «історичної політики». Особливості функціонування історичної свідомості громадян України. Світовий досвід реалізації стратегій історичної пам’яті. Вплив історичної дидактики на масову історичну свідомість.

#### Лекція 3–4.
#### Суб’єкти політики історичної пам’яті в Україні

Вищі органи державної влади як творці «історичної політики»: президент, Верховна Рада, Кабінет Міністрів, органи виконавчої влади, обласні/районні адміністрації. Освітня система як творець політики пам’яті. Музеї та архіви як «простір пам’яті». Органи місцевого самоврядування як суб’єкти політики історичної пам’яті. Політика історичної пам’яті та комеморативні практики у діяльності політичних партій та громадських структур. Роль академічної науки у політиці пам’яті. Церковні конфесії як творець історичних уявлень. Популяризація історичних знань у реконструкторському русі.

#### Лекція 5–6.
#### Динаміка офіційної політики історичної пам’яті державних органів влади

Політичні, інформаційні та нормативно-правові механізми реалізації державної політики історичної пам’яті в Україні. Трансформації ідеологічного спрямування й змістового наповнення політики історичної пам’яті при зміні політичних еліт в Україні. Особливості політики історичної пам’яті в період правління президентів Л.Кравчука, Л.Кучми, В.Ющенка, В.Януковича, П.Порошенка. Вплив державної політики історичної пам’яті на історичну дидактику в Україні. Регіональні особливості реалізації політики історичної пам’яті в Україні.

### Лекція 7–8. Основні моделі історичної пам’яті в Україні

Знакові постаті патріотичної моделі історичної свідомості у меморіальній політиці держави. Ідеологічне спрямування й змістове наповнення національно-демократичної моделі історичної свідомості. Специфіка націоналістично-«оунівського» інваріанту історичної свідомості. Ідеологічне спрямування й змістове наповнення радянофільської моделі історичної пам’яті. Ключові історичні події та персоналії історичної свідомості радянофільської моделі історичної пам’яті. Динаміка поширення елементів радянської моделі пам’яті в сучасній Україні. Впливи російської монархічно-імперської історичної парадигми («Русский мир») в Україні.

## Змістовий модуль 2:
## Тематично-змістові прояви історичної пам'яті в Україні

### Лекція 9. Друга світова війна в політиці історичної пам’яті України

Міфологема «Великої вітчизняної війни» як конфліктогенна проблема українського соціуму. Політико-ідеологічні «бої за історію» навколо тематики Другої світової війни. Знакові події та персоналії Другої світової війни в державній меморіальній політиці України. Варіації «патріотичного» та «націоналістичного» образів Другої світової війни. Специфіка радянофільської моделі вшанування Другої світової війни. Тематика Другої світової війни у зовнішньополітичній інформаційній війні РФ проти України. «Пям’ятникова війна» навколо персоналій воєнної епохи. Ідеологема «Великої перемоги» в українському шкільному та вузівському історичному підручникотворенню.

### Лекція 10. Українсько-польські дискусії з приводу історичної пам’яті

Історичний чинник в українсько-польських дипломатичних взаєминах 1991–2022 рр. Конфліктогенні місця історичної пам’яті у польсько-українських взаєминах. Цвинтар «Орлят» (м.Львів) у конфлікті польської та української меморіальної політики. Динаміка політичних та дипломатичних дискусій з приводу подій 1943 р. на Волині, місця й ролі ОУН, УПА у них. Постаті С.Бандери та Р.Шухевича у польських реакціях на українську політику пам’яті.

### Лекція 11. Голодомор в політиці пам’яті та комеморативних практиках

Вплив радянського наративу на сприйняття тематики Голодомору. Спроби політичної легітимізації Голодомору у 1990-х рр. Спадщина української діаспори у дискусіях про Голодомор. Меморіалізація Голодомору в епоху Віктора Ющенка

(2005–2010 рр). Юридична криміналізація «заперечення» Голодомору. Специфіка офіційного трактування Голодомору в епоху Віктора Януковича (2010–2014 рр.). Тема Голодомору у міжнародних відносинах України. Позиція РФ у ставленні до Голодомору. Тематика Голодомору у внутрішньо-українських суспільно-політичних дискусіях 2000–2020-х рр. Голодомор у дидактично-навчальних практиках.

## Лекція 12. Декомунізація в офіційній політиці та соціальних практиках України

Демонтаж радянського символічного простору органами місцевого самоврядування на поч. 1990-х рр. та стихійний «ленінопад» в період Євромайдану (2013–2014 рр.): порівняльний аналіз. Трансформації ставлення до радянської спадщини в культурних та інтелектуальних елітах України. Політика «обережної» декомунізації в діяльності органів державної влади в епоху Л.Кравчука (1991–1994 рр.), Л.Кучми (1994–2004 рр.) та В.Ющенка (2005–2010 рр.). Моделі співіснування радянської та національної символіки на локальному та регіональному рівнях. «Декомунізаційні» закони 2015 р. та специфіка їх реалізації. Роль УІНП у декомунізаційних процесах 2015–2019 рр. Сприйняття суспільно-політичними групами та науково-інтелектуальними середовищами декомунізації 2015–2019 рр. Трансформації політики відкритості архівних фондів радянського періоду упродовж 1991–2019 рр.

## Лекція 13. Меморіальний простір міста Тернополя

Специфіка символічного наповнення меморіального простору Тернополя в міжвоєнну та радянську епоху. Трансформації міського простору початку 1990-х рр. Демонтаж радянської символіки 1990–1991р. Аналіз смислового наповнення нової урбаноніміки Тернополя. Генеза питання про «демілітаризацію» радянської військово-меморіальної спадщини (надставний обеліск; танк Т-34; літак Міг-15; авімайданчик парку Топільче; виставка бронетехніки Старого парку тощо). Меморіальний комплекс Старого парку («Парку слави»): проблема (не)сумістності із українським патріотично-державницьким наративом. Репрезентація українського національно-визвольного та культурного руху у символічному просторі Тернополя. Питання про мілітаризованість та політизованість меморіального простору Тернополя. Аналіз культурної та духовної складової символічного простору міста. (Не)представленість історії польської та єврейської громад міста у тернопільській мікротопонімії. Проблема облаштування «місць пам'яті» полеглим героям російсько-української війни на сучасному етапі. Навчально-дидактичний та громадсько-виховний потенціал меморіально-символічного ланшафту Тернополя. Генеза тернопільських локальних традицій комеморативних практик.

## Лекція 14. Кінематограф як суб'єкт формування історичної пам'яті.

Кіномистецтво як інструментарій формування історичної пам'яті. Тематично-змістові тенденції українського історичного кіно. Проблема суб'єктивності/тенденційності історичних кінорепрезентацій українського минулого. Порівняльне співставлення кінематографічних та академічних інтерпретацій ключових тем українського минулого (давньоруська доба; козаччина; український національно-визвольний рух ХХ ст.; радянська доба). Російська кіноіндустрія історичного спрямування як прояв неоімперської інформаційно-ідеологічної експансії. Вплив зарубіжного кінематографу на формування образу Другої світової війни у громадян України. Вплив польського кінематографу на формування образу козацтва. Вплив турецьких історичних телесеріалів на трансформацію історичних уявлень українців про Османську імперію. Дидактичний та виховний потенціал історичного кіно.

## Лекція 15. Художня література як інструмент формування історичної пам'яті.

Література як засіб формування історичної пам'яті. Тематично-змістові тенденції українського літературного доробку історичного спрямування. Проблема суб'єктивності/тенденційності літературно-белетристичних інтерпретацій українського минулого. Порівняльне співставлення літературних та науково-історичних репрезентацій концептуальних тем українського минулого (давньоруська доба; козаччина; український національно-визвольний рух ХХ ст.; радянська доба). Літературна спадщина Т.Шевченка як першоджерело українського історичного наративу. Український історичний роман ХХ ст. як джерело романтизації української історії. Російська історична белетристика на українському книжковому ринку: проблема інформаційної безпеки. Вплив зарубіжної літератури на формування історичних уявлень громадян України. Дидактичний та виховний потенціал художньої літератури історичного спрямування.

## 5.2.Структура навчальної дисципліни

| Назви змістових модулів і тем | кількість годин | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | денна форма | | | | заочна форма | | | |
| | усього | у тому числі | | | усього | у тому числі | | |
| | | лекції | семінарські заняття | самостійна робота | | лекції | семінарські заняття | самостійна робота |
| **Змістовий модуль 1** | | | | | | | | |
| «Історична пам'ять» та «історична політика» як соціальні явища | 13 | 4 | 0 | 9 | 12 | - | - | 12 |
| Суб'єкти політики історичної пам'яті в Україні | 15 | 4 | 2 | 9 | 16 | 2 | 2 | 12 |
| Динаміка офіційної політики історичної пам'яті державних органів влади | 18 | 4 | 6 | 8 | 16 | 2 | 2 | 12 |
| Основні моделі історичної пам'яті в Україні | 12 | 4 | 0 | 8 | 14 | - | 2 | 12 |
| *Разом за змістовим модулем 1* | 66 | 16 | 8 | 34 | 58 | 4 | 6 | 48 |
| **Змістовий модуль 2** | | | | | | | | |
| Друга світова війна в політиці історичної пам'яті України | 12 | 2 | 2 | 8 | 16 | 2 | 2 | 12 |
| Українсько-польські дискусії з приводу історичної пам'яті | 12 | 2 | 2 | 8 | 16 | 2 | 2 | 12 |
| Голодомор в політиці пам'яті та комеморативних практиках | 12 | 2 | 2 | 8 | 12 | - | - | 12 |
| Декомунізація в офіційній політиці та соціальних практиках України | 12 | 2 | 2 | 8 | 12 | - | - | 12 |
| Меморіальний простір міста Тернополя | 12 | 2 | 2 | 8 | 12 | - | - | 12 |
| Кінематограф як суб'єкт формування історичної пам'яті | 12 | 2 | 2 | 8 | 12 | - | - | 12 |
| Художня література як інструмент формування історичної пам'яті | 12 | 2 | 2 | 8 | 12 | - | - | 12 |
| *Разом за змістовим модулем 2* | 84 | 14 | 14 | 56 | 80 | 4 | 4 | 84 |
| **Всього годин** | **150** | **30** | **30** | **90** | **150** | **8** | **10** | **132** |

## 5.3. Теми лекцій

| № з/п | № теми | Назва теми | Денна форма | Заочна форма |
|---|---|---|---|---|
| 1 | 1-2 | Історична пам’ять та «історична політика» як соціальні явища | 4 | - |
| 2 | 3-4 | Суб’єкти політики історичної пам’яті в Україні | 4 | 2 |
| 3 | 5-6 | Динаміка офіційної політики історичної пам’яті державних органів влади | 4 | 2 |
| 4 | 7-8 | Основні моделі історичної пам’яті в Україні | 4 | - |
| 5 | 9 | Друга світова війна в політиці історичної пам’яті України | 2 | 2 |
| 6 | 10 | Українсько-польські дискусії з приводу історичної пам’яті | 2 | 2 |
| 7 | 11 | Голодомор в політиці пам’яті та комеморативних практиках | 2 | - |
| 8 | 12 | Декомунізація в офіційній політиці та соціальних практиках України | 2 | - |
| 9 | 13 | Меморіальний простір міста Тернополя | 2 | - |
| 10 | 14 | Кінематограф як суб’єкт формування історичної пам’яті | 2 | - |
| 11 | 15 | Художня література як інструмент формування історичної пам’яті | 2 | - |
| | | **Всього годин** | 30 | 8 |

## 5.4. Теми семінарських занять

| № з/п | № теми | Назва теми | Денна форма | Заочна форма |
|---|---|---|---|---|
| 1 | 1-2 | Історична пам’ять та «історична політика» як соціальні явища | 0 | |
| 2 | 3-4 | Суб’єкти політики історичної пам’яті в Україні | 2 | 2 |
| 3 | 5-6 | Динаміка офіційної політики історичної пам’яті державних органів влади | 6 | 2 |
| 4 | 7-8 | Основні моделі історичної пам’яті в Україні | 0 | 2 |

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| 5 | 9 | Друга світова війна в політиці історичної пам’яті України | 2 | 2 |
| 6 | 10 | Українсько-польські дискусії з приводу історичної пам’яті | 2 | 2 |
| 7 | 11 | Голодомор в політиці пам’яті та комеморативних практиках | 2 | |
| 8 | 12 | Декомунізація в офіційній політиці та соціальних практиках України | 2 | |
| 9 | 13 | Меморіальний простір міста Тернополя | 2 | |
| 10 | 14 | Кінематограф як суб’єкт формування історичної пам’яті | 2 | |
| 11 | 15 | Художня література як інструмент формування історичної пам’яті | 2 | |
| | | **Всього годин** | 30 | 10 |

## 5.5. Самостійна робота

| № з/п | № теми | Назва теми | Денна форма | Заочна форма |
|---|---|---|---|---|
| 1 | 1-2 | Історична пам’ять та «історична політика» як соціальні явища | 9 | 12 |
| 2 | 3-4 | Суб’єкти політики історичної пам’яті в Україні | 9 | 12 |
| 3 | 5-6 | Динаміка офіційної політики історичної пам’яті державних органів влади | 8 | 12 |
| 4 | 7-8 | Основні моделі історичної пам’яті в Україні | 8 | 12 |
| 5 | 9 | Друга світова війна в політиці історичної пам’яті України | 8 | 12 |
| 6 | 10 | Українсько-польські дискусії з приводу історичної пам’яті | 8 | 12 |
| 7 | 11 | Голодомор в політиці пам’яті та комеморативних практиках | 8 | 12 |
| 8 | 12 | Декомунізація в офіційній політиці та соціальних практиках України | 8 | 12 |
| 9 | 13 | Меморіальний простір міста Тернополя | 8 | 12 |
| 10 | 14 | Кінематограф як суб’єкт формування історичної пам’яті | 8 | 12 |
| 11 | 15 | Художня література як інструмент формування історичної пам’яті | 8 | 12 |
| | | **Всього годин** | 90 | 132 |

## 5.6. Тематика індивідуальних завдань

| № з/п | Назва теми |
|---|---|
| 1 | Інституційна структура реалізації політики історичної пам’яті в Україні |
| 2 | Охарактеризувати основні риси політики історичної пам’яті в Радянській Україні |
| 3 | Порівняти періоди діяльності Українського інституту національної пам'яті: 2010–2014 рр. із 2015–2019 рр. |
| 4 | Охарактеризувати особисту роль В.Вятровича у діяльності Українського інституту національної пам'яті |
| 5 | Порівняти діяльність Українського інституту національної пам'яті у сфері українсько-російських та українсько-польських історичних дискусій |
| 6 | Простежте реакцію головних політичних сил України на меморіально-пам’ятниковий «ленінопад» 2014-2015 рр. |
| 7 | Охарактеризуйте головні риси меморіально-пам’ятникової політки президента Л.Кучми |
| 8 | Охарактеризуйте головні відмінності меморіально-пам’ятникової політки президентів Л.Кучми та В.Ющенка |
| 9 | Охарактеризуйте головні відмінності меморіально-пам’ятникової політки президентів В.Ющенка та В.Януковича |
| 10 | Охарактеризуйте головні відмінності меморіально-пам’ятникової політки президентів В.Януковича та П.Порошенка |
| 11 | Простежте відмінності процесів декомунізації початку 1990-х рр. та 2015-2019 рр. |
| 12 | Простежте відмінності процесів декомунізації початку 1990-х рр. між західноукраїнськими областями та областями Сходу та Півдня України |
| 13 | Простежте тенденції відзначення персоналій та подій епохи Російської імперії XVIII ст. –1917 рр. в меморіальній політиці України. |
| 14 | Простежте реакції суб’єктів політичних процесів України на встановлення пам’ятника Катерині ІІ в Одесі |
| 15 | Простежте реакції суб’єктів політичних процесів України на встановлення меморіалу «Орлят» у Львові |
| 16 | Простежте реакції суб’єктів політичних процесів України на перейменування топоніміки в період декомунізації 2015–2019 рр. |
| 17 | Простежте вплив російсько-української війни 2014 р. на зміну меморіальної політики в Україні. |
| 18 | Простежте реакції політичних партій України на державну політику вшанування пам’яті жертв Голодомору. |
| 19 | Порівняйте діяльність Українського інституту національної пам'яті та Інституту національної пам’яті (Республіка Польща). |
| 20 | Простежте реакції політичних партій України на практику меморіалізації |

| | |
|---|---|
| | постаті С.Бандери. |

## 6. Форми та методи навчання

В ході вивчення навчальної дисципліни «Методика наукових досліджень» заплановано використання комплексу сучасних форм та методів навчання, що відповідають студентоцентрованому, практико- та проблемно-орієнтованому підходам із елементами самоосвіти.

**Форми навчання:** Освітній процес здійснюється через традиційні, проблемні та інтерактивні лекції, семінари й семінари-дискусії, а також практичні заняття з контент-аналізу інформаційного контенту. Важливою складовою є самостійна робота здобувачів освіти, індивідуальні навчально-дослідні завдання, що передбачають підготовку наукових доповідей, та науково-дослідна робота студентів над методологічним апаратом кваліфікаційних досліджень. Навчання організовано як у традиційному форматі, так і як дистанційне навчання із застосуванням електронних освітніх платформ (зокрема Moodle), що включає виконання та захист проєктів, мультимедійних презентацій, а також групові та індивідуальні консультації.

**Методи навчання:** У процесі викладання використовуються словесні методи, такі як теоретичне пояснення, наукова розповідь, евристична бесіда, керована дискусія та інструктаж щодо роботи з наукометричними базами даних. Візуалізація та концептуалізація методологічних підходів забезпечується через наочні методи: демонстрацію, ілюстрацію, активне використання мультимедійних презентацій та відеоматеріалів (меморіальні комплекси та інші місця пам’яті). Практичні навички відпрацьовуються через практичні методи, що включають виконання вправ, практичних робіт з аналізу текстів та розв'язування ситуаційних завдань із критики джерел. Стимулювання наукового пошуку відбувається через проблемно-пошукові методи (проблемний виклад, евристична бесіда, дослідницький метод) та метод проєктів. Інтерактивна взаємодія реалізується через метод аналізу конкретних ситуацій (case study) на прикладі відомих історичних досліджень, дебати, круглі столи, мозковий штурм та роботу в малих групах, що поєднується з інформаційно-комунікаційними методами із застосуванням цифрових технологій та онлайн-ресурсів.

**Сприяння формуванню м’яких навичок (Soft Skills) здобувачів**

Вивчення методики наукових досліджень, а також обрані форми й методи її викладання, безпосередньо сприяють формуванню та розвитку м'яких навичок здобувачів вищої освіти:

1. **Проєктне навчання та дослідницький метод** сприяють розвитку критичного мислення, комунікації, командної роботи та креативності. Індивідуальні та групові проєкти (наприклад, моделювання концепції меморіального комплексу) дозволяють студентам працювати над реальними науковими завданнями, де потрібно розв’язувати творчі проблеми, самостійно

шукати нестандартні підходи, співпрацювати з іншими та публічно презентувати й захищати свої ідеї.

2. **Метод кейсів (case study) та симуляції.** Ці методи дозволяють студентам зануритися в різні наукові та пізнавальні ситуації (наприклад, аналіз колізій та контроверсій в історичних джерелах), де вони мають вирішувати інтелектуальні конфлікти, адаптуватися до складних умов інтерпретації минулого, долати упередженість і використовувати свої емоційні та комунікативні навички для досягнення об'єктивності.

3. **Дебати, круглі столи та семінари-дискусії** розвивають навички наукової аргументації, активного слухання та глибокого критичного мислення. Полеміка навколо альтернативних історичних теорій і парадигм стимулює здобувачів розглядати різні погляди, поважати мультикультурність та плюралізм думок, толерантно і водночас переконливо аргументувати власну наукову позицію.

4. **Рефлексія та самоаналіз.** Включення рефлексивних практик, таких як методологічний самоаналіз власного дослідження, написання критичних есе-рецензій та обговорення труднощів самостійної роботи, допомагає здобувачам краще розуміти свої інтелектуальні емоції, сильні та слабкі сторони як дослідників, а також ставати більш усвідомленими та самостійними у своїх наукових діях і рішеннях.

5. **Інтерактивне та дистанційне навчання.** Використання інтерактивних платформ і технологій, таких як онлайн-курси на базі Moodle, вебінари, віртуальні дошки для спільної роботи та цифрові інструменти (Digital Humanities), дозволяє студентам розвивати адаптаційні та технічні навички в умовах сучасного цифрового суспільства, підвищувати інформаційну грамотність і креативність у візуалізації наукових результатів.

## 7. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни «ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ І ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ» використовуються наступні засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

– поточне опитування;
– презентації результатів виконаних індивідуальних завдань;
– виступи на наукових заходах;
– стандартизовані тести;
– реферати.

## 8. Форми контролю

У процесі вивчення дисципліни «ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ І ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ» використовуються такі форми контролю:

– поточний контроль здійснюється у формі оцінювання результатів навчальної діяльності студентів на семінарських заняттях та виконання ними завдань самостійної роботи;

– модульний контроль застосовується після вивчення логічно завершеної частини навчальної дисципліни, оцінка модульного контролю складається з балів, накопичених упродовж вивчення змістового модуля;

– підсумковий контроль проводиться у формі екзамену (тестування у термін, визначений графіком підсумкового контролю).

## 9. Критерії та порядок оцінювання результатів навчання

Критерії оцінювання на семінарських заняттях:

За роботу на семінарському занятті слухач може отримати максимум **5 балів.**

**5 балів:** здобувач демонструє ґрунтовні знання матеріалу семінарського заняття в повному обсязі, вміє вільно висловлює думку з проблемних питань семінару, виявляє креативність у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.

**4 бали:** здобувач демонструє повні, систематичні знань з семінарського заняття, вміє вільно висловлює думку з проблемних питань семінару, самостійно аналізує події, явища, факти, однак при викладі матеріалу студент допускає несуттєві помилки.

**3 бали:** здобувач демонструє знання основного матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхневу обізнаність у проблемних питань семінару, допускає суттєві помилки при викладі матеріалу, але спроможний усунути їх із допомогою викладача.

**2 бали:** здобувач демонструє фрагментарні знання матеріалу семінарського заняття, що складає менше 50% необхідного обсягу, не знає основної політологічної термінології, не вміє логічно висловлюватися.

**1 бал:** здобувач демонструє фрагментарні знання семінарського заняття, які є частково правильними; відповідь містить грубі помилки у аналізі подій, явищ, фактів, використанні неакадемічної термінології, відзначається порушенням логіки викладу, неаргументованим висвітленням проблеми.

**0 балів:** здобувач не володіє знаннями з семінарського заняття, відповідь неправильна або відсутня взагалі.

Завдання самостійної роботи перевіряються шляхом усного опитування на початку практичного заняття, до якого вони належать, а також ураховуються під час оцінювання відповідного практичного заняття (аналіз підготовлених матеріалів, глосаріїв, порівняльних таблиць, схем періодизації тощо).

**Політика щодо дедлайнів та перескладання:** Перескладання модулів відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин.

У випадку виникнення конфліктних ситуацій, керуватися нормами «Положення щодо врегулювання конфліктних ситуацій у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка».

**Політика щодо академічної доброчесності:** Обов'язково дотримуватися «Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка»

Списування під час розв'язання тестових завдань та написання контрольних робіт є забороненим. Доцільність та дозвіл використання мобільних пристроїв визначається викладачем у кожному конкретному випадку під час підготовки практичних завдань в процесі заняття.

**Політика щодо відвідування:** Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, дуальна форма здобуття освіти, працевлаштування, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в онлайн форматі за погодженням із керівником курсу.

**Шкала оцінювання: національна та ECTS**

| Сума балів за всі види навчальної діяльності | Оцінка ECTS | Оцінка за національною шкалою | |
|---|---|---|---|
| | | для екзамену, курсового проекту (роботи), практики | для заліку |
| 90 – 100 | **A** | відмінно | зараховано |
| 85-89 | **B** | добре | |
| 75-84 | **C** | | |
| 65-74 | **D** | задовільно | |
| 60-64 | **E** | | |
| 35-59 | **FX** | незадовільно з можливістю повторного складання | не зараховано з можливістю повторного складання |
| 0-34 | **F** | незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни | не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни |

## Розподіл балів, які отримують студенти

<table>
<tr><td colspan="15">Розподіл кількості балів</td><td>Підсумковий контроль</td><td>Сума балів</td></tr>
<tr><td colspan="8">Змістовий модуль 1</td><td colspan="7">Змістовий модуль 2</td><td rowspan="2"></td><td rowspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="8">40</td><td colspan="7">35</td></tr>
<tr><td>Т 1</td><td>Т 2</td><td>Т 3</td><td>Т 4</td><td>Т 5</td><td>Т 6</td><td>Т 7</td><td>Т 8</td><td>Т 9</td><td>Т 10</td><td>Т 11</td><td>Т 12</td><td>Т 13</td><td>Т 14</td><td>Т 15</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>5</td><td>25</td><td>100</td></tr>
</table>

## Оцінювання та визнання результатів неформального та/або інформального навчання

Процедура валідації результатів навчання, отриманих у неформальній / інформальній освіті здійснюється відповідно до «Положення про визнання результатів навчання, здобутих у неформальній та інформальній освіті». Зараховані можуть бути як змістовні модулі, так і окремі теми навчальної дисципліни. Загальний обсяг балів, що зараховуються здобувачу освіти за підсумками визнання результатів неформального та/або інформального навчання, не може перевищувати 20.

## 10.Політика використання ШІ в межах навчальної дисципліни

Використання технологій генеративного ШІ під час вивчення дисципліни регулюється чинним законодавством України та обов'язковим є дотримання *«Політики використання штучного інтелекту у науково-технічній та інноваційній діяльності Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка».*

*Дозволені межі застосування:* ШІ дозволено використовувати виключно як допоміжний інструмент для пошуку, структурування історіографічних даних,

технічного оформлення бібліографії, перекладу та стилістичного редагування власного авторського тексту.

*Заборони та ризики:* заборонено повне або часткове копіювання згенерованого тексту під виглядом власних результатів (кваліфікується як плагіат). Здобувач несе персональну відповідальність за точність фактів і джерел, оскільки ШІ не володіє методами історичної критики та схильний до фабрикації даних (галюцинацій).

*Обов'язкове маркування:* у разі залучення ШІ на будь-якому етапі роботи, здобувач зобов'язаний чітко зазначити це у тексті або примітках (із вказанням назви моделі та характеру виконаної нею операції).

Недеклароване використання ШІ для заміни самостійної роботи є порушенням академічної доброчесності й передбачає академічну відповідальність.

## 11.Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

Мультимедійне обладнання – проєктор/мультимедійна дошка для лекційних і практичних занять; персональні комп'ютери/ноутбуки з доступом до інтернету для роботи з електронними базами даних і цифровими джерелами.

Платформа дистанційного навчання Moodle – розміщення навчальних матеріалів, тестових завдань, організація вебінарів і асинхронної комунікації зі здобувачами.

Бібліографічні менеджери Citavi, Zotero або Mendeley – для формування бібліографії, роботи з науковою літературою та оформлення посилань під час підготовки ІНДЗ і практичних завдань.

Геоінформаційні системи QGIS (або ArcGIS) – для роботи з картографічними джерелами та просторового аналізу історичних даних.

Інструменти OSINT-верифікації (Google Earth Pro, сервіси геолокації та перевірки фото- й відеоджерел, Wayback Machine/Internet Archive) – для опрацювання завдань з верифікації цифрових джерел, передбачених темами про історичну науку в умовах російсько-української війни.

Електронні бібліотеки та архіви – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського (НБУВ), електронний архів українікі, електронні каталоги наукових видавництв (JSTOR, Cambridge Core тощо) – для пошуку та опрацювання наукової літератури й джерел.

Стандартний офісний пакет (Microsoft Office/LibreOffice) – для підготовки текстових робіт, презентацій та таблиць у межах практичних занять і ІНДЗ.

## 12. Рекомендована література

***Основна*:**


1. Гриценко О. Президенти і пам’ять. Політика пам’яті президентів України (1994–2014): підґрунтя, послання, реалізація, результати. Київ: К.І.С., 2017. 1136 с.
2. Гриценко О. А. Декомунізація в Україні як державна політика і як соціокультурне явище. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України; Інститут культурології НАМ України, 2019. 320 с.
3. Гриценко О. Пам’ять місцевого виробництва. Трансформація символічного простору та історичної пам’яті в малих містах України. Київ: К.І.С., 2014. 352 с.
4. Культура історичної пам’яті: європейський та український досвід / Ю. Шаповал, Л. Нагорна, О. Бойко та ін.; за ред. Ю. Шаповала. Київ: ІПІЕНД, 2013. 600 с.
5. Гирич І. Українська історична пам’ять, шкільні підручники і освіта. *Гирич І. Б. Концептуальні проблеми історії України*. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. С. 224.
6. Національна та історична пам’ять: словник ключових термінів / кер. авт. кол. А. М. Киридон. Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2013. 436 с.
7. Бабка В. Історична пам'ять як фактор політичного впливу в незалежній Україні: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.03. Ніжин, 2016. 249 с. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.12/dis_Babka.pdf
8. Історична пам’ять як поле змагань за ідентичність: матеріали «круглого столу» (22 квітня 2008 р.) / за ред. Ю. О. Зерній; Нац. ін-т стратегічних досліджень. Київ: НІСД, 2008. 68 с.
9. Портнов А. В. Вправи з історією по-українськи. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Portnov_Andrii/Uprazhnenyia_s_ystoryei_po-ukraynsky__ru/
10. Зерній Ю. Історична пам’ять як об’єкт державної політики. *Стратегічні пріоритети*. 2007. № 1 (2). С. 71–76. URL: http://niss.gov.ua/book/StrPryor/2/2-1-Zernij.pdf
11. Тимків І. Історична пам'ять у навчальних та виховних практиках політичного виховання (філософсько-освітня рефлексія): автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.10. Харків, 2016. 17 с.
12. Тимків І. М. Вплив історичної пам’яті на формування національної ідентичності. *Україна в контексті Європейської історії*: матеріали Всеукр.

наук. конф. / за ред. М. В. Бармака, В. Л. Брославського, М. П. Галая. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. С. 208–215.
13. Касьянов Г. В. Історична пам’ять та історична політика: до питання про термінологію й генеалогію понять. *Український історичний журнал*. 2016. № 2. С. 135.
14. Касьянов Г. Розрита могила: Голод 1932—1933 років у політиці, пам’яті та історії (1980-ті—2000-ні). Харків: Фоліо, 2018. 298 с.
15. Касьянов Г. Danse macabre: голод 1932–1933 років у політиці, масовій свідомості та історіографії (1980-ті – початок 2000-х). Київ: Наш час, 2010. 271 с.
16. Киридон А. Політика пам’яті в Україні (1991–2015 рр.). *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*. 2015. Вип. 15. С. 244–250.
17. Киридон А. Гетеротопії пам’яті. Теоретико-методологічні проблеми студій пам’яті. Київ: Ніка-Центр, 2016. 320 с.
18. Нагорна Л. П. Історична пам’ять: теорії, дискурси, рефлексії. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. 328 с.
19. Студії пам’яті в Україні (Історіографічний дискурс. Бібліографічний покажчик) / передм., вступ. ст., заг. ред. А. М. Киридон; упоряд.: А. М. Киридон, О. Я. Волянюк, В. І. Огієнко. Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2013. 296 с.
20. Позднякова-Кирбят’єва Е. Г. Соціологія соціально-історичної пам’яті: теоретико-методологічні та емпіричні студії: монографія. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2014. 400 с.
21. Гирич І. Чи суперечить національний міф історичній правді? *Українська історична дидактика: Міжнародний діалог*: зб. наук. ст. Київ, 2000. С. 47–54.
22. Грицак Я. Страсті за націоналізмом: Історичні есеї. Київ: Критика, 2004. 344 с.
23. Касьянов Г. Націоналізація історії та образ Іншого. *Критика*. 2006. Ч. 1–2.
24. Українська історична дидактика: Міжнародний діалог (фахівці різних країн про сучасні українські підручники з історії): зб. наук. ст. / за ред. М. Телус, Ю. Шаповала. Київ: Генеза, 2000. 368 с.
25. Шкільна історія очима істориків-науковців: матеріали Робочої наради з моніторингу шкільних підручників історії України / упоряд. та ред. Н. Яковенко. Київ: Вид-во ім. Олени Теліги, 2008. 128 с.

***Додаткова література:***

26. Артюх В. Що таке історична пам'ять? URL: https://history.sumy.ua/theoryofhistory/8847-shchotakeistorychnapamiat.html

27. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам’яті. Київ: Ніка-Центр, 2012. 440 с.
28. Бабка В. Л. Політика пам’яті в перші роки незалежності України. *Гілея: науковий вісник*. Київ, 2016. Вип. 110. С. 360–364.
29. Бабка В. Л. Українська історична пам’ять під впливом інтеграційних факторів. *По той бік Дніпра: Вплив контраверсійних образів «іншого українця» на формування ментальних кордонів*: наук. зб. / за заг. ред. М. О. Фролова. Запоріжжя: Інтер-М, 2015. С. 113–118.
30. Бабка В. Л. Міжетнічні відносини та державна політика пам’яті в Україні. *Мультикультуралізм як соціально-правове явище: виклики глобалізованого світу* / за заг. ред. А. М. Подоляки. Київ: ТОВ «Арт-технологія», 2015. С. 203–215.
31. Бойко О. Д. Війна символів – війна не символічна або «іконоборчий» рух доби перебудови. *Нова політика*. 2001. № 2. С. 43–47.
32. Бойко О. Д. Сучасний політичний міф як інструмент конструювання історичної пам’яті. *Національна та історична пам’ять*. 2012. Вип. 1. С. 82–100.
33. Вашкевич В. М. Історична свідомість студентської молоді: ціннісно-світоглядні орієнтири: навч. посіб. для вищ. навч. закл. Київ: Світогляд, 2010. 274 с.
34. Вишняк О. Моделі історичної пам’яті: регіональні особливості. *Українське суспільство: Моніторинг соціальних змін* / за ред. В. Ворони, М. Шульги. Київ: Інститут соціології НАН України, 2015. Вип. 2 (16). С. 129–139.
35. Власюк С. Українська революція 1917–1921 рр. в державній політиці пам’яті сучасної України: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Острог, 2020. 19 с.
36. Волянюк О. Я. Громадські формування у галузі політики пам’яті сучасної України. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. 2009. № 3. С. 122–126.
37. Волянюк О. Я. Новітні візії політики пам’яті: державницький монолог vs демократичний полілог. *Національна та історична пам’ять*. 2012. Вип. 2. С. 177–186.
38. Гайдай О. Ю. Радянська спадщина в політиці пам’яті та свідомості населення України 1991–2014 рр. (на матеріалах Вінницької, Житомирської, Черкаської та Полтавської областей): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Київ, 2015. 17 с.
39. Герасименко Л. С. Історична пам’ять в Україні: сучасний стан та виклики майбутнього. *Національна та історична пам’ять*. 2011. Вип. 1. С. 116–134.
40. Гирич І. Чому необхідно переосмислювати минуле. Київ: KAS policy paper, 2010. 45 с.

41. Гон М. М. Механізми забуття: маргіналізація пам'яті про «чужих» в Україні. *Панорама політологічних студій*. 2015. Вип. 13. С. 185–191.
42. Гломозда К. Українські ідентичності в історіографічних рефлексіях. *Агора: подолання розбіжностей – розвиток особистостей*. Київ: Стилос, 2006. Вип. 4. С. 103–109. URL: www.kennan.kiev.ua/kkp/content/publications/Agora4.pdf
43. Гриневич В. Історія Другої світової війни у сучасній історіографії та політичній боротьбі. *Український гуманітарний огляд*. 2005. Вип. 11. URL: http://klio.org.ua/Statti/Vladislav-Grinevich.-Istoriya-Drugoyi-svitovoyi-viyni-u-suchasniy-istoriografiyi-ta-politichniy-borotbi.html
44. Грицак Я. Нові повороти в українській політиці пам'яті. *Захід.net*. URL: http://zaxid.net/news/showNews.do?novi_povoroti_v_ukrayinskiy_polititsi_pamyati&objectId=1117515
45. Динаміка ставлення до Голодомору (листопад 2014). *Соціологічна група «Рейтинг»*. URL: http://www.ratinggroup.com.ua/upload/files/RG_Holodomor_UA_112014.pdf
46. Дронова К., Стадний Є. Декомунізаційні закони: пропозиція правок. *Критика*. URL: http://krytyka.com/ua/solutions/opinions/dekomunizatsiyni-zakony-propozytsiya-pravok
47. Думки населення України щодо визнання Голодомору 1932–33 рр. геноцидом. *Офіційний сайт Президента України*. URL: http://www.president.gov.ua/docs/Holodomor_socopyt.pdf
48. Євсеєв К. В. Дискурс політики історичної пам'яті в Україні: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.01. Київ, 2015. 20 с.
49. Єкельчик С. Імперія пам'яті. Російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві. Київ: Критика, 2008. 304 с.
50. Жадько В. О. Історична пам'ять у системі духовного світу особистості сучасного українського соціуму (соціально-філософський аналіз): автореф. дис. ... д-ра філос. наук: 09.00.03. Київ, 2007. 33 с.
51. Зайцев О. Війна міфів про війну в сучасній Україні. URL: http://ww2-historicalmemory.org.ua/docs/ukr/Zaitsev.doc
52. Зайцев О. Історія в законі. *Захід.net*. 2015. 27 травня. URL: http://zaxid.net/news/showNews.do?istoriya_v_zakoni&objectId=1352972
53. Зашкільняк Л. Історична пам'ять та історіографія як дослідницьке поле для інтелектуальної історії. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2006–2007. Вип. 15. С. 855–863.
54. Козеллек Р. Минуле майбутнє. Про семантику історичного часу / пер. з нім. Київ: Дух і літера, 2005. 380 с.
55. Коннертон П. Як суспільства пам'ятають. Київ: Ніка-Центр, 2004. 184 с.

56. Когут З. Коріння ідентичності: Студії з ранньомодерної та модерної історії України. Київ: Критика, 2004. 352 с.
57. Кравченко В. Україна, імперія, Росія: Вибрані статті з модерної історії та історіографії. Київ: Критика, 2011. 542 с.
58. Кравценюк В. М. Політичний міф як чинник трансформації суспільної свідомості в сучасній Україні: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.03. Київ, 2015. 19 с.
59. Кривошея В. Моделі пам'яті і державна політика пам'яті. *Національна та історична пам'ять*. 2011. Вип. 1. С. 26–37.
60. Лунін С. «Антикомуністичні» закони 9 квітня: що варто було би переробити. *Критика*. URL: http://krytyka.com/ua/solutions/opinions/zakony-9-kvitnya-shcho-varto-bulo-pererobyty
61. Львів – Донецьк: соціяльні ідентичності в сучасній Україні / за ред. Я. Грицака, А. Портнова, В. Сусака. *Україна модерна*. 2007. № 12 (2). Спецвипуск. Київ, Львів: Критика, 2007. 367 с.
62. Марплз Д. Володимир В'ятрович і українські декомунізаційні закони. *Критика*. URL: http://krytyka.com/ua/solutions/opinions/volodymyr-vyatrovych-i-ukrayinski-dekomunizatsiyni-zakony
63. Мусієнко І. В. Політика пам'яті та проблеми європейського сприйняття України. *Культурні трансформації в синхронії та діахронії: теорія і практика*: тези доповідей міжнар. наук. конф. Київ: Стародавній Світ, 2012. С. 82–84.
64. Нагорна Л. П. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. 328 с.
65. Найвидатніші українці (Опитування. Травень 2015). *Соціологічна група «Рейтинг»*. URL: http://ratinggroup.com.ua/upload/files/RG_TOP_ukry_052015.pdf
66. Незагоєна рана Волині. Відкритий лист з приводу 60-річниці збройного українсько-польського конфлікту на Волині. URL: http://www.ji-magazine.lviv.ua/dyskusija/volyn/vidozva.htm
67. Ніколаєць Ю. О. Політика історичної пам'яті в Україні на початку XXI ст. *Політологічні студії*. 2011. Вип. 2. С. 192–204.
68. Образ Іншого в сусідніх історіях: міфи, стереотипи, наукові інтерпретації: матеріали міжнар. наук. конф. Київ, 2008. 264 с. URL: http://litopys.org.ua/pdf/obraz_konf_2005.pdf
69. Огієнко В. Європейські практики пам'яті і правової оцінки діяльності комуністичних режимів. Східна і Центральна Європа. URL: http://www.historians.in.ua/index.php/istoriya-i-pamyat-vazhki-pitannya/1214-

vitalii-ohiyenkoyevropeiski-praktyky-pamiati-i-pravovoi-otsinky-diialnosti-komunistychnykh-rezhymiv-skhidna-i-tsentralna-yevrop
70. Огієнко В. Як відзначають День Перемоги в Європі. *Український інститут національної пам'яті*.
71. Пилявець Р. Друга світова війна у суспільній свідомості українського народу: соціологічний вимір (аналітичний огляд). *Український інститут національної пам'яті*. URL: http://www.memory.gov.ua:8080/ua/publication/content/1661.htm
72. Позднякова-Кирбят'єва Е. Соціально-історична пам'ять про радянське минуле: емпіричне дослідження. *Грані*. 2014. № 8. С. 64–69. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Grani_2014_8_13.pdf
73. Портнов А. Про декомунізацію, ідентичність та історичні закони дещо інакше. *Критика*. URL: http://krytyka.com/ua/solutions/opinions/pro-dekomunizatsiyu-identychnist-ta-istorychni-zakony-deshcho-inaksh
74. Расевич В. Ще раз про політику пам'яті. *Zaxid.net*. URL: http://zaxid.net/news/showNews.do?shhe_raz_pro_politiku_pamyati&objectId=1097971
75. Регіонали мають намір встановити в Києві пам'ятник Столипіну. *Дзеркало тижня*. 2012. 16 жовтня. URL: http://dt.ua/SOCIETY/regionali_mayut_namir_vstanoviti_v_kievi_pamyatnik_stolipinu.html
76. Рябенко С. Чи відповідає декомунізація України європейській практиці. *Лівий берег*. URL: http://society.lb.ua/life/2015/04/21/302433_chi_vidpovidaie_dekomunizatsiya_ukraini.html
77. Рябчук М. Дві України: кінець амбівалентности? *Критика*. 2015. Квітень. URL: http://krytyka.com/ua/articles/dvi-ukrayiny-kinets-ambivalentnosty
78. Склокіна І. Є. Офіційна радянська політика пам'яті про нацистську окупацію України (за матеріалами Харківської області), 1943–1985 рр.: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Київ, 2014. 23 с.
79. Снайдер Т. Українська історія, російська політика, європейське майбутнє. Київ: Дух і Літера, 2014. 232 с.
80. Солдатенко В. Ф. Проблема політики національної пам'яті та завдання її наукового забезпечення. *Національна та історична пам'ять*. 2011. Вип. 1. С. 7–25.
81. Ставлення населення України до надання воякам УПА статусу учасників національно-визвольних змагань (Соціологічне опитування). *Фонд «Демократичні ініціативи»*. URL: http://dif.org.ua/ua/archive/press_releases_archive/stavlennu-uchasnikiv-nacionalno-vizvolnih-zmagan.htm

82. Стариков Г. Про декомунізаційні закони: з користю і не без оптимізму... *Критика*. URL: http://krytyka.com/ua/solutions/opinions/pro-dekomunizatsiyni-zakony-z-korystyu-i-ne-bez-optymizmu
83. Троян С. С. Українсько-польські відносини: архітектоніка соціальної пам'яті. *Література та культура Полісся*: зб. наук. праць. Ніжин, 2011. Вип. 64. С. 303–312.
84. Україна та проект «Русского мира»: аналіт. доп. / В. М. Яблонський, С. І. Здіорук, В. В. Токман та ін. Київ: НІСД, 2014. URL: http://www.niss.gov.ua/public/File/2014_nauk_an_rozrobku/Rus_mir.pdf
85. Шаповал Ю. Політика пам'яті в сучасній Україні. URL: http://khpg.org.index.php?id=1230112797
86. Юхновський І. Про ідеологію і політику Українського інституту національної пам'яті. *Дзеркало тижня*. 2007. 26 жовтня. URL: http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/pro_ideologiyu_i_politiku_ukrayinskogo_institutu_natsionalnoyi_pamyati.html
87. Ющенко: Україна має очиститися від комуністичних символів вбивства. *Українська правда*. 2009. 17 травня. URL: http://www.pravda.com.ua/news/2009/05/17/3946930
88. Яворський В. Аналіз закону про заборону комуністичних символів. *Інформаційний портал Харківської правозахисної групи*. URL: http://khpg.org/index.php?id=1430493970
89. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ: Критика, 2007. 376 с.
90. Яковенко Н. Кілька спостережень над модифікаціями українського національного міфу в історіографії. *Дух і літера*. 1998. № 3–4. С. 113–124.
91. Яковенко Н. Одна Кліо – дві історії. *Критика*. 2002. № 12 (62).
92. *(Порожня позиція вилучена для збереження цілісності списку)*

***Нормативно-правові акти:***

94. Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років: Закон України від 09.04.2015 р. № 316-VIII. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/316-19
95. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки: Закон України від 09.04.2015 р. № 317-VIII. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/317-19
96. Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті: Закон України від 09.04.2015 р. № 314-VIII. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/314-19

97. Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років: Закон України від 09.04.2015 р. № 315-VIII. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/315-19
98. Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років: Закон України від 20.04.2000 р. № 1684-III. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1684-14
99. Про затвердження Положення про Український інститут національної пам'яті: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2011 р. № 74. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/74-2011-п
100. Про утворення Українського інституту національної пам'яті: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.05.2006 р. № 764. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/764-2006-п
101. Питання створення культурно-мистецького та музейного комплексу "Мистецький арсенал": Указ Президента України від 22.05.2006 р. № 415/2006. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/415/2006
102. Про всебічне вивчення та об'єктивне висвітлення діяльності українського визвольного руху та сприяння процесу національного примирення: Указ Президента України від 14.10.2006 р. № 879/2006. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/879/2006
103. Про заходи у зв'язку з 75 роковинами Голодомору 1932–1933 років в Україні: Указ Президента України від 28.03.2007 р. № 250/2007. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/250/2007
104. Про оголошення в Україні 2005 року Роком ветеранів: Указ Президента України від 24.09.2004 р. № 1135/2004. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1135/2004
105. Про оголошення в Україні 2008 року Роком пам'яті жертв Голодомору: Указ Президента України від 24.11.2007 р. № 1144/2007. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1144/2007

## 13.Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Український інститут національної пам'яті: https://uinp.gov.ua/
2. Інститут історії України: http://history.org.ua/uk
3. Історія та гуманітарні дисципліни: http://ukrhist.at.ua/
4. Український історичний портал: http://www.history.com.ua/
5. Історія України – розділ порталу Ukraine-in: http://history.ui.ua/
2. Документальні виставки державних архівних установ: портал онлайнових

ресурсі: http://www.archives.gov.ua/Sections/temat-pok.php

3. Архіви в світі http://www.archives.gov.ua/archworld.php

4. Бібліотеки України: http://e-catalog.name/

5. Каталог історичних веб-ресурсів американського веб-простору, систематизовані за тематичним принципом: http://besthistorysites.net/

6. Освітній портал "Історія та гуманітарні дисципліни": http://ukrhist.at.ua/

7. Україна Incognita: історичний веб-проект: http://incognita.day.kiev.ua/

8. Український історичний портал: http://www.history.com.ua/

## 14.Комунікація та етика взаємодії

Комунікація між викладачем і здобувачами освіти здійснюється під час занять, консультацій, через корпоративну електронну пошту, систему дистанційного навчання (Moodle), а також через узгоджені месенджери (для оперативних організаційних питань) виключно у робочий час із 09:00 до 18:00. Консультації проводяться згідно з затвердженим графіком або за попередньою домовленістю (очно чи у дистанційному форматі на платформах Zoom/Google Meet).

У разі відсутності на занятті з поважних причин здобувач освіти повинен попередити викладача особисто або через старосту групи заздалегідь (не пізніше ніж за 2 години до початку заняття) та відпрацювати пропущений матеріал у встановленому порядку згідно з графіком консультацій. Довготривала відсутність потребує документального підтвердження та узгодження індивідуального плану ліквідації академічної заборгованості.

Учасники освітнього процесу зобов'язані дотримуватися принципів взаємної поваги, академічної доброчесності, толерантності та професійної етики. Під час спілкування очікуються коректність, відповідальність, конструктивний діалог і повага до думок інших учасників освітнього процесу. У межах цифрового етикету під час дистанційних занять здобувачам рекомендовано вмикати відеокамери для забезпечення повноцінного інтерактивного зв'язку, вчасно доєднуватися до онлайн-зустрічей та дотримуватися регламенту виступів і дискусій. Письмова комунікація має будуватися на засадах офіційно-ділового стилю із чітким формулюванням мети звернення.